

PRILOG PITANJU ODNOSA PETRA ZRINSKOG PREMA KMETOVIMA U DOBA UROTE (1670)

Dr. Jaroslav Sidak

I

Kada je F. Šišić 1908 prvi put pisao o uroti P. Zrinskog i F. K. Frankapana,¹ upotrebivši za svoj opširan i temeljit prikaz svu dotada objelodanjenu građu, on je među ostalim ustvrdio da je Zrinski obećao svojim kmetovima, ako ga pomognu oružjem, ukinuće kmetstva i robote. »Kad je Frankopan« — pisao je tom prilikom² — »dne 12. marta prispio u Međumurje, Zrinski je već bio zapovjedio svojim časnicima, da dadu kmetovima proglasiti kroz popove sa propovjedaonica, da svatko ustane na prvu zapovjed, te da se po mogućnosti naoruža ili kao pješak ili kao konjanik, a za nagradu dokinut će se kmetstvo i robota«. Tu je tvrdnju, u sažetu obliku, ponovio i 1926, kada je posljednji put opširnije opisao urotu.³ Tada je napisao da je Zrinski »pozvao... iz Čakovca na oružje svoje podanike... , obećavši im, da će ukinuti kućenje (robotu) i kmetstvo...«. Dokaz za tu tvrdnju nije nikada naveo — bili su to tekstovi bez bilježaka —, ali datum od 12. ožujka, uz koji je u prvom tekstu vezao proglas Zrinskoga njegovim kmetovima, upućuje najvjerojatnije na regist u zbirci F. Račkoga,⁴ datiran 13. III 1670, u kojem se dokumentu prvi put u poznatoj građi govori o nekim sličnim obećanjima Zrinskoga.

Budući da ovaj izvorni podatak nije jedini, nego se takva obećanja Zrinskoga, u različitu opsegu, spominju i u drugim dokumentima iz razdoblja od 13. III do 8. IV 1670, Šišićeva je tvrdnja uglavnom primljena u nauci kao tačna. Ne ulazeći u detaljnije razmatranje ovog pitanja, A. Lebl je 1948. ipak smatrao potrebnim da tu tvrdnju ograniči na mogućnost »delimičnog oslobođenja kmetova« u osnovama Zrinskog i Frankapana,⁵ a pisac je ovih redaka pristao uz njegovo mišljenje kon-

¹ Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine. Zbornik: Posljednji Zrinski i Frankopani. Zagreb 1908.

² N. dj., str. 80.

³ Zavjera Zrinsko-frankopanska (1664—1671). *Novosti, Zagreb*, br. 114—120, 25. IV — 1. V i posebno, str. 90.

⁴ Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza F. Frankapana, Zagreb 1873, str. 72, br. 116.

⁵ Problemi istoriske nastave u Vojvodini, *Istoriski glasnik* 1948, 1, str. 70.

stacijom da su oni nastojali »da — uz ostalo — nađu oslonac« i u seljaka.⁶

Međutim, sva su se ta mišljenja osnivala na registima Račkoga i tekstu jednog pisma koje je u cijelosti objelodanio R. Lopašić.⁷ A kako se to pismo ne odnosi na kmetove, nego na »župane, vojvode, zastavnike i bubnare, desetnike i vse soldate, koi godar su popisani pod knežiju Brodsku«, preostaju najzad samo podaci u registima Račkoga od kojih je on upravo najvažnije i za rješenje ovog pitanja odlučne sasvim oskudno saopćio. To prije svega vrijedi za pismo ozaljskog upravitelja Zmajlovića župniku u Vivodini Mihajlu Stampferu od 22. III 1670.⁸

Podloživši kritici Šišićevo mišljenje — u njegovu najuopćenijem obliku koji mu je nedavno dao V. Bogdanov⁹ — B. Grafenauer je težište svojih izvoda¹⁰ položio na izvore koji potječu »iz kroga pooblašćenec Zrinskoga«. Od tih »neposrednih« izvora, kako ih sam naziva, Frankulinovo se pismo, po njegovu mišljenju, može »k većjemu« odnositi na »spremembo oblike podložništva iz težje v milejšo«; Zmajlovićevo pak dopušta, »v najboljšem primeru«, mogućnost »spremembe ‚kmetov‘ v ‚slobodnjake‘«, ali ne isključuje ni »še manj daljnosežne razlage«. Ali je Grafenauer i te svoje zaključke oslabio pretpostavkom »da Zrinski sam s tem ni imel neposrednega opravka« i da su se »te vrsti pozivi... v resnici pojavili šele tedaj, ko se je Zrinski že pripravljaj na kapitulacijo«. Povrh svega »je pa formulacija teh pozivov vsej prej kot jasna«.

Nadovezujući na ove kritičke primjedbe Grafenauera, Nada Klaić je ponovo provela analizu svih sačuvanih podataka,¹¹ ali je pritom pošla s gledišta, »da se ne možemo obazirati na one izvore, koji ni danas nisu poznati u svom izvornom obliku već samo u registima«. Kako je s pravom odrekla Frankulinovu pismu svako značenje za rješavanje postavljenog pitanja, a »danās još uvijek nedovoljno poznatom obećanju« Zmajlovićevo umanjila važnost, u načelu ispravnom, konstatacijom da je »struktura vlastelinstva tada, kao i ranije, bila takva, da je glavni prihod vlastelina sačinjavala radna snaga podložnika«, ona je na kraju zaključila da se sva ta obećanja, učinjena podanicima Zrinskoga, mogu »smatrati nestvarnima«.

⁶ J. Šidak u ocjeni »Fragmenta iz kulturne povijesti XVII stoljeća« od J. Škavića, *Historijski zbornik* VI, 1953, str. 132.

⁷ Novi prilozi za poviest urote bana Petra Zrinskoga i kneza Franje Krste Frankopana, *Starine* 24, 1891, str. 51/2, br. XIII (pismo kapetana F. Frankulina brodom župniku Jurju Pipiniću, 8. IV 1670).

⁸ Rački, n. dj., str. 97, br. 140.

⁹ Bogdanov je to najprije učinio na savjetovanju historičara u Zagrebu potkraj 1955, a zatim u članku: *Historijsko značenje urote Zrinskih i Frankopana*, u knjizi »Likovi i pokreti«, Zagreb 1957, str. 7—47, ne ulazeći u analizu izvorne građe na kojoj se to mišljenje osniva.

¹⁰ Iznio ih je u obliku oduže bilješke uz izvještaj o savjetovanju, spomenutom u prethodnoj bilješci, u *Zgodovinskom časopisu* IX, 1955, str. 236 i 237.

¹¹ O historijskom značenju Zrinsko-frankopanske urote, *Historijski pregled* IV, 1958, str. 115—126.

Ovo je mišljenje u Historiji naroda Jugoslavije¹² izraženo riječima, da »ne raspoložemo doduše s tekstovima svih obećanja, koja su podložnicima dali ljudi Zrinskoga«, ali da je »već iz poznatih jasno, da o nekom općem oslobođenju od kmetskih dužnosti ne može biti govora«. Štoviše, ni mogućnosti koje je Grafenauer dopustio ne dolaze u obzir.

Donošenje konačne odluke o ulozi koju je P. Zrinski namijenio kmetovima na svojim imanjima — a samo se o njima i radi — ovisi dakle prije svega o dokumentima koji su dosada bili poznati samo prema registima Račkoga. Zbog toga je pisac ovih redaka nastojao da ih pronađe, u čemu je i uspio. Ograničavajući se samo na postavljeno pitanje, dokumenti o kojima se radi ne donose se ovdje u cijelosti, osim najvažnijega (pismo Zmajlovića), nego u onim dijelovima koji se odnose na to pitanje.¹³ Upoređenja radi donosi se i tekst regesta Račkoga.

II

1. Gradačko Ratno vijeće caru 13. III 1670 (Fasc. 296, Konvolut D, folio 40r).

Regest u Račkoga (str. 72, br. 116, pod t. 8).¹⁴

» — — — 8. ban je pustio javno iz propovjedaonice zapovjedat svojim podložnikom, da bude svaki od njih uvijek gotov š njim sa jednim konjem ići, kud bude on htjeo, a zato da će biti slobodni od robote.«

Original

»9. Habe graf Ban auf öffentlicher Canzl Verkhünden lassen, Jeder seiner vnderthanen solle sich mit einem Pferd fertigt halten auf zu sizen, wan man Ime Beuelchen wurde vnd Jene solten von aller Robath freij sein.«

2. Komandant karlovački J. M. Herbestein 20. III 1670 iz Cirkvene Ratnom vijeću u Grazu (Fasz. 296, Konvolut D, folio 85v).

Regest u Račkoga (str. 81, br. 125).

»... Zrinski i Frankopan, ve-
li, da su svojim ljudem slobodu dali i zapovjedali im, da budu uvijek pripravn i na noge.«

Original

»... Zer in vnd Frangepan haben allen Leiithen Freijheit ert-
heilt, und in Bereitschaft zu stehen anbefohlen...«

3. Pismo upravitelja ozaljskog vlastelinstva Zmajlovića župniku Mihajlu Stampferu u Vivodini od 22. III 1670. (Fasz. 297, Konvolut A, folio 19r i 19v).

¹² Historija naroda Jugoslavije II, Zagreb 1959, str. 745/6 i 760.

¹³ Dokumenti se nalaze u zbirci Haus- Hof- und Staatsarchiva Wien: Hungarica II, Specialia, F, 296—308. Peter Zrinyiakten. — Zahvaljujem i na ovom mjestu g. A. Nemethu, arhivskom revidentu, na pomoći koju mi je pružio u pripremanju ovih dokumenata za štampu.

¹⁴ U originalu pod t. 9.

Regest u Račkoga (str. 97, br. 140).

»Upravitelj Ozlja, Zmajlović, piše župniku Mihajlu Stampferu u Vivodinu u ime gr. Petra Zrinskoga, da proglasi puku, neka svaki podanik njegov, oboružan puškom i sabljom, a drugi, koj može, na konju, bude pripravan na njegov poziv; a za tu uslugu dati će jim grof pismo, kojim oprašta jim svaku daću i robotu.«

Original

Ehrwiediger in Gott Geistlicher Gehrter Herr Pfarherr, demselben seint meine befl (issentliche), willige Dienst beuor.

Ess ist mir Nahten spatt von Tschohothurn, alss von Ihr c'x: (excellenz) Herrn Herrn Graffen Wan etc. die anschaffung khumen, vnd souil vernamben, dass ich allen vnd Jeden Pfarherren so vndter Ossail sein, andeiten soll, damit Ein Jedtweder Pfarherr in seiner Pfare, solte denen leithen ankhunden, vnd aussrüeffen, also vnd dergestalt, wass Imer Ihr c'x: (excellenz) Herrn Graffen Wan etc. so woll dero Edleüth, vnd dero khierhen Pauern seint, vnd dass sich ein Jedtweder Pauer zu fuess mit Guetten gewehr, als mit Püxen vnd Sabl in der Bereitschafft halten, wie auch weliher vnderthan sich wiert khinen, zu Pferd in der bereitschafft auss seinem Peitl halten, deme verspricht Ihr c'x: (excellenz) Herr Groff Wan, etc. damit er vom allen seinen frey sein wiert, vnd solte hinfiero nichts geben, auch khein vnderthan oder aber mehr Robothen solte, sondern Ime vnd seinen khindt von sich ein brüeff geben, dass er von allen frey sein wiert vnd zum Ersten mall dass widerumben wierst, die anschaffung khumen, dass ein Jedtweder sich wirt wissen zu richten, vnd darnach zuhalten. In ybrig thue vnd verbleibe (nečitljivo) geben dato Ossail den 22 Martij 1670.

Eüer Ehrwierden

willig

Zmajlouich

4. Kranjski staleži Ratnom vijeću u Grazu 29. III 1670. Fasz. 297, Konv. C, folio 2v i 3r).

Regest u Račkoga (str. 120, br. 174).

»... Mole još jednom, da car zemlju brani, da se ceste i klanjci obsjednu, da se na zemlju većih poreza nameće, jer će se seljaci pobuniti, koji i onako čuju, da će Zrinski seljake u Hrvatskoj od tereta osloboditi. Ustanak je zemaljski proglašen, al da se unj ne može uzdati...«

Original

»... Ess ist zwar dass Aufpott des Landt Volckhs, wie auch die Gültpferdt, durch ausgangene Patente Beuelcht, vnd Beordert worden, sich in stündtlicher Beraitschafft zuhalten. Es ist sich aber laider auf den Gemeinen Man im Fall der Noth, vnd zu dess Feindts Gegenwehr, gar nicht zuuerlassen, sondern darbey vill mehr zu beförchten, weiln im ganzen Landt alberaith gewiss, dass der von Serin auf öffentlicher Canzl verrueffen, vnd verkünden lassen, dass Er nicht allein die Vnderthannen, welche sich Ime ergeben werden, mit der Contribution, Robath, Steuer, vnd andern Anlaagen verschonnen, sondern auch Ihnen Neue priuilegia ertheillen, vnd khein Laid thuen lassen wolte. Der Gemaine Man, vnd aus Armueth verzweifelte Vnterthan, würde sich auss dieser Vrsach verfühhren lassen, vnd zu Ime schlagen, auch seinen selbst aignen Herrn, vnd Obrigkeit vertilgen, vnd Todtschlagen helffen, Vnnd eben auss diser Vrsach ist kheines Weegs rathsamb auf einich mehrere Contribution, als welche alberaith angeschlagen worden, dieses Jahr zугedenckhen, vnd noch dieselbe an villen Orthen gewahrsamb zubegehrn, vnd einzufordern; Wisent aber ist es, dass dieselbe zur Verpflegung schwärlichen erkhelekhlich sein würdet, Vnd da die Gefährlichsten Paass in dass Landt offen bleiben, vnd die Völckher in dennen Vestungen

verharren solten, stehn wür sehr
an, vnd ist sich zubesorgen, die
löbli:(che) Stende, wurden sich
die Verpflegung anderwerttig
hin, vnd ausser Landts zu raichen
Vnzweifenlich verwaigern.«

Usporedimo li regeste Račkoga s originalnim tekstom, vidjet ćemo da je on mjesta citirana pod br. 1 i 2 gotovo preveo. Jedina je stvarna razlika u prijevodu riječi *wan* u dok. br. 1 (*kud* mj. *kad*).

Sažimajući tekst Zmajlovićeva pisma (br. 3), Rački je, po našem mišljenju, preširoko shvatio ono mjesto koje je za naše pitanje najvažnije. Obećano oslobođenje od »svake daće i robote«, kojim riječima on završava svoj regist, nije namijenjeno »svakom podaniku« Zrinskoga, bez obzira da li će ga pomoći »puškom i sabljom« ili »na konju«. Konstrukcija rečenice: »... wie auch welihier vnderthan . . ., *deme verspricht* itd.« nameće zaključak da se tako nagrađuje samo onaj podložnik koji se odazove pozivu s konjem, i to na svoj trošak (aus seinem Peitl).

Osim toga, poziv nije upućen samo vivodinskom župniku, nego je Zmajlović dobio od Zrinskoga nalog da o njemu obavijesti sve župnike na ozaljskom vlastelinstvu. Nije, dakle, postupao samo »u ime« svoga gospodara, nego prema njegovoj izričitoj zapovijedi koju je u kasnu noć od 21. na 22. III primio od njega iz Čakovca.

Niti sadržaj posljednjeg dokumenta (br. 4) nije Rački potpuno vjerno registirao. Mjesto nedovoljno određene tvrdnje, da će se seljaci u Kranjskoj pobuniti ako ih opterete većim porezima, pogotovu jer »čuju da će Zrinski seljake u Hrvatskoj od tereta osloboditi«, dokumenat govori o poruci Zrinskoga s propovjedaonica, »da podanike, koji će mu biti odani, ne će samo poštediti od kontribucije, robote, poreza i drugih daća, nego će im udijeliti i nove povlastice...«

O pristajanju seljaka uza Zrinskoga izvješćuju i građani u Krškom na Savi u svom pismu gradačkom Ratnom vijeću 24. III 1670, ali oni nalaze uzrok takvom njihovom držanju samo u otporu protiv oporezovanja, a ne u nekim obećanjima Zrinskoga. Budući da se i taj dokumenat dovodi u vezu s dosad navedenima, a Rački ga, kao i ostale, donosi samo u registu, dodajemo ovdje odgovarajući podatak i iz toga teksta.

5. Građani Krškog Ratnom vijeću u Grazu 24. III 1670. (Fasz. 297, konvolut A, folio 91^v).

Regest Račkoga (str. 104, br. 157).

»... Mole za vojenu pomoć, jer da su seljaci svi uz Zrinskoga, jer vole biti pod Turčinom, da neplaćaju toliki porez.

Original

»... Zumallen dass auch die
Paurschafft In diser Reuier he-
rumben sich verlauten last, sie
wolte auch dem Erbfeindt huldigen,
damit sie dermahlainist der

alzugrossen Contributionen vnd
Anlagen Endtvbringt werden
mechten, dahero währe ahnmass-
gäbig Rathsamb die gült Pferdt
oder dass Landt Volg in dise Re-
uier zulegen . . .«

III

Prije nego što povučemo zaključak iz ovih izvornih podataka, potrebno je utvrditi njihovo mjesto u kronološkom slijedu događaja u kojima se urota Zrinsko-frankapanska ubrzano približavala svome tragičnom svršetku.

Novi komandant hrvatske i primorske krajine, J. M. Herberstein, dobio je 17. II od Ratnog vijeća u Grazu nalog da budno nadzire djelatnost Zrinskog i Frakapana. Prve vijesti, do kojih je mogao doći, dostavio je Vijeću 10. III preko svog »mustermeistera« Paukera; molio je da se njegovim usmenim iskazima poda puna vjera.¹⁵ Vijeće je na osnovu ovako dobivenih podataka sastavilo opširan izvještaj caru i dostavilo mu ga 13. III, a uputilo je k njimu i samog Paukera »da mu on sam ustmeno javi«¹⁶

Prema tome, prva općenita vijest koja govori da je Zrinski dao s propovjedaonica objaviti, kako će svaki njegov podanik koji mu se pridruži s konjem biti oslobođen sviju robota, potječe još iz vremena prije 10. ožujka. To je činjenica, koja dobiva svoju punu konkretizaciju u pismu Zmajlovića od 22. III, važna za ispravnu ocjenu takvih vijesti. Ona dokazuje da se te vijesti ne pojavljuju tek tada »Ko se je Zrinski že pripravljal na kapitulacijo« (Grafenauer) i da nisu nipošto potekle iz isključive pobude banovih službenika.

Daljnji tok događaja prikazuju ovi podaci:

13. III Izvještaj Ratnog vijeća u Grazu caru (dok. br. 1).

17. III Zrinski imenuje F. Frankulina kapetanom u Primorju.

20. III Pismo Herbersteina Ratnom vijeću u Grazu (dok. br. 2).

17. III Biskup M. Borković stiže u Beč, poslan od Zrinskoga.

20. III Pisma Zrinskoga u kojima opravdava svoj savez sa sultanom. — Frankapan u Zagrebu.

21. III Zrinski poziva Frankapana da sve brzo spremi za ustanak.

¹⁵ Rački, Izprave . . . str. 71, br. 112.

¹⁶ Isto, str. 73, br. 116 (prema registru Račkoga).

22. III Pismo Zmajlovića (dok. br. 3).

23. III Banov gubernator u Bakru, opat Bargigli, obavještava primorske porkulabe o Frankulinovu imenovanju.

24. III Pismo građana u Krškom Ratnom vijeću u Grazu (dok. br. 5).

26. III Zapovijed Frankulina da se banovi podložnici skupe na vojnu smotru.

29. III Pismo kranjskih staleža Ratnom vijeću u Grazu (dok. br. 4).

8. IV Pismo Frankulina brodskom župniku J. Pipiniću.

22. III E. Tattenbach uhapšen.

23. III Zrinski piše zetu S. Rákóczyju da očekuje još samo pomoć Turaka, ali ga ponovo poziva da mu hitno šalje novac, »quia sine hae omnes meae res corruent«.

24. III Sastanak plemstva u Brezovici. Punomoć Zrinskoga Frankapanu.

25. III Zrinski šalje u Beč augustinca M. Forstalla sa svojim uvjetima za izmirenje.

29. III Carev proglas kojim Zrinskoga skida s banske časti zbog nevjere.

7. IV Zrinski i Frankapan mole u cara milost.

8. IV Zrinski šalje sina kao taoca u Beč.

11. IV Car odbija svaku mogućnost izmirenja.

Kako pokazuju gornji datumi, Zrinski je do zaključno 24. ožujka, iako se ponešto kolebao — dokazuje to misija biskupa Borkovića —, ozbiljno pomišljao na dizanje ustanka. Očekivao je samo vojnu pomoć Turaka. Upravo onih dana kada je razvijao najživlju aktivnost (20. i 21. III) Herbestein po drugi put javlja u Graz da su Zrinski i Frankapan dali svojim ljudima slobodu (20. III), a u noći od 21. na 22. III stigao je Zmajloviću u Ozalj i banov nalog da svi župnici na ozaljskom vlastelinstvu objave slobodu od svih podavanja i robote onome, tko mu se odazove s konjem. Ta će sloboda biti njemu i njegovoj djeci osigurana posebnim banovim pismom.

Prema se sačuvalo samo pismo Zmajlovića vivodinskom župniku, pisano u originalu njemačkim jezikom, nema sumnje da se provođenje banova naloga nije ograničilo samo na taj slučaj. Prema svjedočanstvu kranjskih staleža od 29. III — istog dana kad je Zrinski proglašen nevjernikom i skinut s banske časti — bilo je i u Kranjskoj općenito poznato da je Zrinski javno s propovjedaonica obećao svojim podložnicima oslobođenje od svih daća i robote.

IV

Suglasnost četiriju dokumenata, iz razdoblja od 13. do 29. ožujka, nije doduše potpuna u opsegu obećane slobode, ali svakako stavlja izvan sumnje ove činjenice: 1. da je Zrinski pozvao na ustanak i kmetove, a ne samo podanike s vojnom dužnošću; 2. da im je u slučaju, ako mu se pridruže sa svojim konjem, zajamčio oslobođenje od podavanja i robote, tj. priznao im status slobodnjaka-vojnika; 3. da je to učinio javno, preko mjesnih župnika, koji su njegov poziv prenijeli seljacima s povjedaonice.

Nema, nadalje, sumnje da se Zrinski obratio sa spomenutim pozivom samo kmetovima na svojim posjedima, a ne kmetovima u Hrvatskoj uopće. Čini se, štoviše, da je taj poziv ograničio samo na svoje posjede u Pokuplju (ozaljsko vlastelinstvo) i, možda, na Primorju. Neko općenito dokidanje kmetstva i robote nije ničim zasvjedočeno niti je Zrinski mogao na to ozbiljno pomišljati. Pogotovu nije, usprkos banstvu, raspolagao nekom realnom vlašću ili mogućnošću da to uradi na vlastelinstvima drugih velikaša od kojih mu se ni jedan nije priključio.

Međutim, ostaje i dalje otvorenim pitanje, da li je Zrinski barem svima svojim kmetovima, ukoliko mu se pridruže, obećao neko olakšanje tereta, makar i ne posjedovali konja. Neki podaci govore doduše općenito o slobodi za kmetove (dok. 2) ili njihovu oslobođenju od svih podavanja uopće (dok. 4), ali jedva je moguće da bi kmet-pješak mogao biti nagrađen istom »slobodom« kao i kmet-konjanik. Kako su tada postojale različite mogućnosti da se zavisnost seljaka o vlastelinu učini snošljivijom, bit će najbliže istini mišljenje Grafenauera da se obećanje »slobode« moglo kretati između djelomičnog ukidanja tlake i stjecanja punih povlastica »slobodnjaka«.

U prilog ovom zaključku govori također činjenica da se glas o »oslobođenju« kmetova na posjedima Zrinskoga nadaleko pronio i uznemirio kmetove čak i izvan Hrvatske. U tom je pogledu dragocjeno svjedočanstvo kranjskih staleža od 29. III. Ako i dopustimo da su glasine o tome, kako je Zrinski navijestao oslobođenje od svih podavanja i robote, pa i darivanje novih povlastica kmetovima koji mu se priključe, pretjerane, ipak je opasnost koju su te glasine sobom nosile bila vrlo konkretna. Kranjski staleži strahuju pred općom insurekcijom koja pruža »običnom čovjeku« (der gemeine Mann = seljak) priliku da se naoruža i, potaknut onim glasinama, udari na vlastitu gospodu. Da tu opasnost uklone, oni predlažu Ratnom vijeću u Grazu da odustane od namjeravanog povećanja kontribucije. Otpor je kmetova protiv toga državnoga poreza bio tako jak da ga i građani Krškog, u svom pismu od 24. III, stavljaju na prvo mjesto među uzrocima njihove naklonosti prema turskom vrhovništvu koje bi, pristajući uza Zrinskoga, morali priznati.

Uzmemo li, osim svega sprijeda rečenoga, u obzir i to da spomenute glasine, ma kako bile pretjerane, moraju na svoj način odražavati

neku određenu društvenu zbilju ili situaciju, nema više opravdana razloga sumnji da je — kako je to pisac ovih redaka još 1953. istakao — Zrinski doista nastojao da, uz ostalo, nađe za svoj ustanak protiv Habsburgovaca oslonac i u kmetova.

Zusammenfassung

EIN BEITRAG ZUR FRAGE ÜBER DAS VERHÄLTNIS PETAR ZRINSKIS ZU DEN LEIBEIGENEN ZUR ZEIT DER VERSCHWÖRUNG (1670)

Dr. Jaroslav Šidak

Der Verfasser veröffentlicht in diesem Beitrag Dokumente aus dem Wiener Staatsarchiv, die sich auf die Verschwörung des Grafen Petar Zrinski im Jahre 1670 beziehen und bisher lediglich aus kurzen Regesten oder aus den freien Übersetzungen in der Quellenausgabe Račkís bekannt waren. Es handelt sich um Dokumente, die sowohl von dem Bestreben Zrinskis Kunde geben, die hörigen Bauern auf einigen seiner Güter durch Versprechungen zur bewaffneten Teilnahme am Aufbruch zu veranlassen, wie auch vom Widerhall berichten, den dieses Vorgehen bei den Bauern in der Nachbarschaft gefunden hat.

Da die Meinungen über die Tragweite dieser Bestrebungen Zrinskis weitgehend auseingehen, unternimmt der Verfasser — nach einer historischen Einleitung und der chronologischen Einreihung der jeweiligen Dokumente in die Reihenfolge der Ereignisse — den Versuch, zu einer bestimmteren Antwort auf die Frage nach dem eigentlichen Sinn der Versprechungen Zrinskis zu gelangen. Er zieht die Schlussfolgerung, dass es sich keinesfalls um ein allgemeines Versprechen der Befreiung aus dem Hörigkeitsverhältnis handeln könne, sondern lediglich um die Inaussichtstellung einer grösseren oder geringeren Erleichterung der bestehenden Lasten. Die volle Befreiung winkte als Lohn nur demjenigen, der mit seinem Pferde dem Rufe des Herrn Folge leistete.